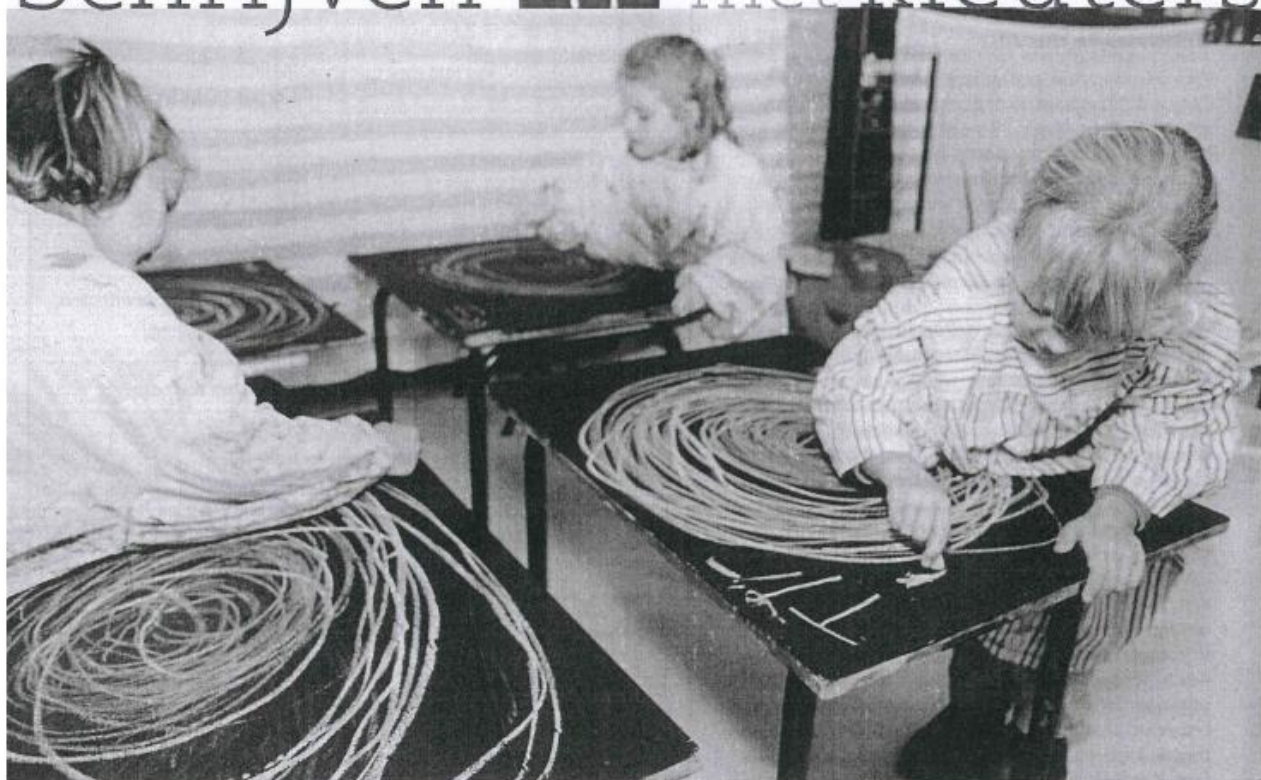

Schrijfactiviteiten
zonder schrijfpatronen of letters

1-2

SCHRIJVEN &
HANDSCHRIFTONTWIKKELING

Schrijven met kleuters

Else Kooijman

Kinderen leren schrijven vanuit verschillende beginsituaties. Er zijn kinderen die een ruime ervaring hebben opgedaan met werken in het platte vlak en werken met een potlood. Kinderen die thuis tekenen, schilderen, knippen, prikken, plakken, velletjes aan elkaar nieten en al letters naschrijven...

in de schrijfhoek

Andere kinderen hebben minder belangstelling voor deze activiteiten. Het materiaal hiervoor is thuis ook niet altijd aanwezig.

Hier speelt de school een essentiële rol. 'Ja,' zegt juf Jeanette, 'inderdaad. Wij hebben ook een schrijfhoek in de klas, met papier, potloden, stiften, letterstempels, LEGO® letters en magneetletters. En ik vind ook dat er een schrijfhoek moet zijn in de kleuterklas. Maar is daar niet iets meer van te maken? En hoe zorg ik ervoor dat het échte kleuteractiviteiten blijven?'

Verschillende deelaspecten

Schrijven is een complexe vaardigheid. We voeren verschillende handelingen tegelijkertijd en op elkaar afgestemd uit. Om er een paar te noemen:

- We moeten de lettervormen kennen.
- We moeten gericht sporen kunnen trekken over het papier.
- We moeten klein kunnen werken.
- En we moeten de motorische vaardigheid en het ruimtelijk inzicht hebben om dit allemaal te doen.

Kortom: het zijn te veel deelaspecten om tegelijkertijd te leren. Laten we ons dus richten op de deelaspecten afzonderlijk.

In dit artikel geef ik u suggesties voor schrijfactiviteiten: het trekken van sporen over papier en het werken in het klein.

Schrijfactiviteiten

Vooraf

Kinderen gaan – soms al op driejarige leeftijd – spontaan «alsof-schrijven» (woordjes bij een tekening of kleine briefjes). Ze schrijven eigen letters, kleine kriebelfiguurtjes, eerst nog los van elkaar, kriskras over de tekening geplaatst. Een groot voorwerp krijgt ook een groot, lang woord. Later rijgen ze hun woorden tot mededelingen aan elkaar en worden het regels en zinnen. Ze maken de lay-out van een briefje met hun eigen letters. Kinderen kunnen hun eigen tekst feilloos teruglezen.

Deze activiteit kunnen we in de klas stimuleren en uitbouwen. De *puike postbode* (zie Literatuur, aan het eind van dit artikel) geeft ons een prachtig uitgangspunt om brieven te gaan schrijven aan sprookjesfiguren. Daarbij richten we ons op:

- groot en klein;
- punt en lijn;
- rond en hoekig;
- golvende schrijfbewegingen.

De brieven

1 Een kabouterbriefje (klein)

Kabouters wonen in een holle boom of een paddestoel. Waar ze ook wonen, hun huis heeft een kleine voordeur met een heel klein brievenbusje.

• Activiteit

Vouw een klein envelopje ter grootte van een dia. Maak een klein briefje ter grootte van een

Over de auteur

Else Kooijman werkt als schrijfdocent aan de Hogeschool IPABO in Amsterdam/Alkmaar. Zij is kerndocent van de post-hbo-opleiding tot (pabo-)schrijfdocent en schrijftherapeut 'Schrijven met pen en toets'. Website: www.hs-ipabo.edu.

diaraampje. Schrijf de «lettertjes» met potlood (met een heel scherpe punt).

Kinderen maken zich bij deze activiteit klein. Ze kruipen in elkaar om écht «kriebelwerk» te leveren. Daarbij letten ze erop niet te hard op de dunne potloodpunt te drukken. Want als de punt breekt, worden de letters weer te groot.

2 Een reuzenbrief (groot)

Een reus heeft heel grote handen. Daarmee kan hij (of zij) een klein briefje niet open krijgen. Bovendien zijn «gewone» letters voor reuzen te klein om te lezen. En hun handen zijn te groot om kleine letters te schrijven.

* Activiteit

Maak een reuzenbrief van een rol behangpapier of van een groot vel tekenpapier (A1-formaat). Gebruik groot schrijfgereedschap als vetkrijt, penseel en verf, de smalle kant van een kleine spons met waterverf, enzovoort.

Tip. Ook de moeite van het proberen waard: snijd met een stanleymes eens een bordenwisser uit elkaar. Van de repen vilt kunt u met behulp van een papierklem een prima stukje schrijfgereedschap maken. Gebruik plakkaatverf of waterverf. Doop ook eens de ene helft in de ene kleur en de andere helft in een andere kleur. Al «schrijvend» mengen de kleuren. Het geeft een prachtig effect.

Bij het maken van een reuzenbrief strekken kinderen zich. Ze gebruiken hun grote motoriek.

3 Een brief aan de heks (hoekig)

Een heks draagt een punthoed. Haar rok is gescheurd en er zitten rafels aan. Ze heeft piekhaar en puntnagels. En er zit een wrat met haren op haar scherpe haakneus. Ze heeft een puntkin. Kortom: «alles» aan een heks is puntig.

* Activiteit

Als we de heks schrijven, gebruiken we dus puntige tekens. Denk ook even aan de kleuren: zwart, gifgroen en andere, harde, fluorescerende kleuren.

Het Tibetaanse schrift is hoekig en kan u inspireren bij het bedenken van eigen vormen. (Maar het is zeker niet de bedoeling om de letters na te laten maken!) Zie de voorbeelden op pagina 21.

4 Een brief aan de fee (rond en klein)

Een fee heeft zachte, lange, golvende haren en grote, ronde ogen. Haar jurk heeft ronde vormen bij de mouwen en de zoom. Haar puntmuts heeft een lange voile, die achter haar aan golft als ze beweegt, zacht en soepel.

* Activiteit

Als we de fee schrijven, gebruiken we tekens met rondingen. Kleuren: pasteltinten, roze, lichtblauw, zachtgroen, lila, maar misschien ook goud. Ook nu maakt u kleine briefjes, want feeën zijn kleine wezens. Ze kunnen toveren. Dus het toevoegen van enige magie aan de brieven kan geen kwaad (sterretjes en glitters). Gelpennen zijn in vele kleuren te koop. Het is prima om kleuters ook met dit materiaal te laten experimenteren, zolang het maar niet het enige materiaal is.

Lees verder op pagina 21.

Vervolg van pagina 16.

De tekens van het Thaise schrift kunnen u op weg helpen bij het bedenken van ronde vormen. (Maar het is dus weer niet de bedoeling om de letters na te laten maken!) Zie de voorbeelden hiernaast.

5 Een spookbrief (rond en ruim)

Spoken fladderen. Ze bewegen soepel en ze verschijnen alleen in het donker.

• Activiteit

Werk op zwart papier, met een wit of zilverkleurig vetkrijtje (of met een gelpen). Maak lange, vloeiende, golvende bewegingen.

Spoken houden zich overigens niet aan de normale omgangsvormen en regels. Ze verplaatsen zich soms langzaam, dan weer snel en onverwacht. Wellicht wijken de regels van dit briefje dan ook (letterlijk) af en komen de tekens dwars over de brief te staan (of hier en daar in groepjes).

De tekens van het Laotiaanse schrift kunnen u helpen bij het bedenken van ronde vormen met weinig rechte delen. (Weer niet namaken!) Zie de voorbeelden hiernaast.

6 Een brief aan een tovenaars (punt, lijn, geometrische vormen)

Een tovenaars maakt gebruik van recepten en ingewikkelde formules. Hij weet veel, denkt na over nieuwe recepten en is een wat afstandelijke figuur. Hij noteert zijn bevindingen in boeken.

• Activiteit

Als we een tovenaars schrijven, dan kunnen we gebruikmaken van geometrische vormen. (Er zijn stempelstiften met allerlei geometrische vormen te koop.)

De tekens van het Berberse schrift kunnen dienen ter inspiratie. (Weer niet namaken!) Zie de voorbeelden hiernaast. Bovendien vindt u in *Het toverboek* en *Het monsterspreukenboek* (Zie *Literatuur*) meer inspirerende voorbeelden.

7 Briefje aan een mier (hoekig)

Mieren zijn klein en kriebelen wat af! Zigzaggend zoeken ze hun weg.

• Activiteit

Met enige fantasie vinden we de vorm van hun poten, hun antennes en hun pad terug in de lettervormen van het Cambodjaanse schrift. (Weer niet namaken!) Zie de voorbeelden hiernaast.

Kleine dieren helpen de hoofdfiguur in sprookjes soms. Bijvoorbeeld bij het verzamelen van graankorrels. Zij krijgen een bedankbriefje in hun eigen taal.

1 Tibetaans schrift

2 Thais schrift

3 Laotiaans schrift

4 Berbers schrift

5 Cambodjaans schrift

Literatuur

Bij deelgebied 1

- H. Schweitzer, *Schrijven zonder pen*, Bekadidact, ISBN 90 262 2029 4.

Bij deelgebied 2

- E. Kooijman, *Pak je pen, maar welke?*, in: *Tijdschrift voor RT*, september 2002.

Bij deelgebied 3 (behandeld in dit artikel)

- J. Ahlberg & A. Ahlberg, *De puike postbode*, Gottmer, 1987, ISBN 90 257 2055 2.
- J. Ahlberg & A. Ahlberg, *De piepkleine puike postbode*, Gottmer, 1996, ISBN 90 257 2831 6.
- S. Nightingale & E. de Galbert, *Lettres aux Fées*, 2002, ISBN 2 84196 091 9.
- S. Marijanovic, *Het monsterspreukenboek*, Van Goor, 1998, ISBN 90 00 03219 9.
- J. Verstegen, *Het loverboek*, Van Goor, 1999, ISBN 90 00 03215 6.

Bij deelgebied 4

- E. Kooijman, *Werken met letters in de letterhoek*, opgenomen in: *Praxisbulletin*, 19de jaargang, nummer 6, februari 2002.

Bij deelgebied 5

- B. Hamerling, *Functioneel geletterd, maar nu de letters nog*, in: *De wereld van het jonge kind*, januari 2002.
- G. L. Campbell, *Handbook of scripts and alphabets*, Routledge, 1997, ISBN 0 415 13715 2.
- C. Faulmann, *Schriftzeichen und Alphabete aller Zeiten und Völker*, Augustus Verlag, München, 2000, ISBN 3 8043 0374 9.

8 Briefje van de koe (groot)

• Activiteit

En hoe schrijft een koe? Juist! In koeien-letters...

De schrijfhoek

Oriëntatie op deelgebieden

We behoren kinderen op het schrijven voor te bereiden, net als op bijvoorbeeld taal en rekenen. Niet door de leerstof naar voren te halen, maar door de kinderen gelegenheid te geven zich breed en spelenderwijs te oriënteren op de verschillende deelgebieden.

Beginnende geletterdheid en ontluikende geletterdheid draaien niet alleen om taal. Het is ook *schrijf* en *schrijven*. Meestal zien we in de schrijfhoek dingen liggen als papier, stempels, potloden en woordkaartjes (om na te stemmen of na te schrijven). Maar vaak blijft het daar bij.

Vijf aspecten

Vul de schrijfhoek eens aan met de volgende zaken:

- 1 Een motoriekdoosje (met materialen en kleine spelletjes). Wissel regelmatig.
- 2 Verschillende *schrijfmateriaal*. Wissel de combinaties regelmatig en laat een vaste collectie altijd staan. (Denk aan: 113-potloden, 48-potloden, kleurpotloden, verschillende papiersoorten, enzovoort.)
- 3 Sprookjespost aan telkens andere figuren. Boekjes die uitnodigen tot schrijven.
- 4 Letterwerk, zonder potlood of krijt. (Zie: E. Kooijman, *Werken met letters in de letterhoek*, opgenomen in *Praxisbulletin*, 19de jaargang, nummer 6, februari 2002.)
- 5 Het natekenen van letters.

Tot slot

Hoewel kinderen in de regel eerst «kriebellettertjes» maken voordat ze «echte» letters naschrijven, is er geen strikt hiërarchische volgorde binnen bovenstaande vijf aspecten. U kunt ze naast elkaar in de schrijfhoek plaatsen.

Overigens kunt u deze activiteiten goed meenemen naar groep 3. Zorg daarbij voor afwisseling. Dat houdt de schrijfhoek boeiend. Maar gebruik de beschreven ideeën in dit artikel, de literatuurlijst en bovenal de kinderen als inspiratiebron bij het bedenken van activiteiten.

Veel schrijfplezier!

